

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

С. П. Шевцов

СУЧАСНІ ДОСЯГНЕННЯ ФІЛОСОФІЇ

**(третій та четвертий змістові модулі курсу
«Історія, концепції та сучасні досягнення філософії»)**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

*для здобувачів з нормативного курсу третього освітньо-наукового рівня
вищої освіти спеціальності 033 «Філософія»*

ОДЕСА
ОНУ
2021

УДК 101+165+165.6/8+167/168

Ш312

Автор:

С. П. Шевцов – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

С. Г. Секундант – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

О. М. Роджеро – кандидат філософських наук, професор кафедри філософії та гуманітарних наук Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової.

Рекомендовано вченою радою
факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова.

Протокол № 6 від 24 червня 2020 року.

Шевцов С. П.

Ш312 Сучасні досягнення філософії: третій та четвертий змістові модулі курсу «Історія, концепції та сучасні досягнення філософії» – метод. вказівки для здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти за спеціальністю 033 Філософія / С. П. Шевцов. – *Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2020. – 50 с.*

Методичні вказівки коротко викладають зміст третього та четвертого змістових модулів курсу «Історія, концепції та сучасні досягнення філософії» який читають здобувачам третього освітньо-наукового рівня вищої освіти за спеціальністю 033 Філософія в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова.

УДК 101+165+165.6/8+167/168

© Шевцов С. П., 2021

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ТЕМА 1. ПРИЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ТА ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ У СУСПІЛЬСТВІ	8
<i>Питання для самоконтролю</i>	11
ТЕМА 2. ХРОНОЛОГІЧНІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ РАМКИ «СУЧАСНОСТІ». СУЧАСНІСТЬ ЯК ДОСЯГНЕННЯ ФІЛОСОФІЇ	12
<i>Питання для самоконтролю</i>	15
ТЕМА 3. ОГЛЯД ГОЛОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ	16
<i>Питання для самоконтролю</i>	20
ТЕМА 4. ХАРАКТЕР СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ	21
<i>Питання для самоконтролю</i>	23
ТЕМА 5. ВИМІР ІСНУВАННЯ: БУТТЯ І ЙОГО РОЗУМІННЯ	24
<i>Питання для самоконтролю</i>	26
ТЕМА 6. ЦІННОСТІ ЯК ТИМЧАСОВИЙ/ПОСТІЙНИЙ КОНЦЕПТ	27
<i>Питання для самоконтролю</i>	30
ТЕМА 7. ПІЗНАННЯ ЯК ЦІННІСТЬ І ЯК БУТТЯ	31
<i>Питання для самоконтролю</i>	33
ТЕМА 8. ДОСЯГНЕННЯ ЯК ВИКЛИК	34
<i>Питання для самоконтролю</i>	37
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	38
САМОСТІЙНА РОБОТА	41
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	42
ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ЧИТАННЯ	44
ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	48

ПЕРЕДМОВА

Запропоновані методичні вказівки, фактично, є коротким викладом змісту третього та четвертого змістовних модулів дисципліни «Історія, концепції та сучасні досягнення філософії» освітньо-наукової програми підготовки ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ за спеціальністю 033 Філософія. Мета навчальної дисципліни «Історія, концепції та сучасні досягнення філософії»: ознайомити аспірантів з загальною картиною розвитку світової філософії як форми наукового осмислення навколишнього світу та головними рушійними силами цього розвитку. Основна увага приділяється зв'язку розвитку філософського знання з загальним розвитком людського суспільства і формами усвідомлення людського буття у світі. Завдання навчальної дисципліни «Історія, концепції та сучасні досягнення філософії»: надати стисло характеристику головних етапів розвитку науки; визначити проблемні поля, у яких відбувалося формування цих етапів.

Процес вивчення навчальної дисципліни «Історія, концепції та сучасні досягнення філософії» спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

а) інтегральної: здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері філософії, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань з філософії та професійної практики;

б) загальних: здатність до креативного, системного, абстрактного мислення, аналізу та синтезу; вміння враховувати точки зору, що ґрунтуються на різних світоглядних, конфесійних та соціокультурних засадах;

в) спеціальних фахових: здатність досліджувати сутність, зміст, основні категорії, поняття філософії; здатність вивчати філософію як відкриту систему знань, вид людської діяльності, культурний феномен та соціальний інститут; здатність розвивати фундаментальні гуманістичні цінності у власному науковому дослідженні; здатність встановлювати парадигмальні засади, ключові концепти та поняттєво-термінологічну базу дослідження.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Історія, концепції та сучасні досягнення філософії» здобувач *повинен знати*: загальні риси картини розвитку світової науки; методологічні прийоми критичного та системного мислення; зв'язок між історією науки та історією розвитку інших сфер людського суспільства та мислення людини. Також здобувач *повинен вміти*: критично мислити, зокрема, застосовувати критичне мислення до аналізу результатів власного наукового дослідження, його наукової новизни, теоретичного і практичного значення; визначати історичні етапи розвитку науки та їхні особливості, характеризувати загальний соціокультурний контекст історичних етапів розвитку науки, його вплив на зміни статусу та призначення науки в суспільстві; вміти аналізувати науковий процес з точки зору утворення та еволюції певних організаційних форм, які забезпечували діяльність наукового співтовариства, а також аналізувати конкретні історичні етапи розвитку науки та властиву їм проблематику; методами синтезу і аналізу філософських знань, фундаментальними навичками науково-дослідної роботи; усно та письмово професійно презентувати результати власного наукового дослідження українською мовою для вітчизняного та світового співтовариства; здійснювати гуманітарну (соціально-філософську, філософсько-антропологічну, етичну/біоетичну, релігієзнавчу) експертизу соціокультурних проектів, міських, регіональних, державних та міжнародних програм трансформації суспільства; здійснювати публічні освітньо-наукові, інформаційні проекти, організовувати презентації, майстер-класи у публічному просторі (публічні майданчики, ЗМІ) на філософські та історико-філософські, релігійні, морально-етичні, мистецько-естетичні теми; вести культурно-просвітницьку діяльність, спрямовану на популяризацію філософських знань та підвищення рівня філософської культури; використовувати отримані знання для підвищення рівня культури раціонально-логічного критичного мислення, відкритості та свободи розуму, громадянської відповідальності, здатності опиратися різним формам пропаганди, фанатизму, маніпуляції свідомістю, виключення і нетолерантності; освоювати

найважливіші тексти з сучасної філософії історії; роз'яснювати текстову природу гуманітарних наук та символічну природу тексту.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин (22 години лекцій, 18 години семінарських занять, 80 години самостійної роботи), що становить 4 кредити ЄКТС, з них на перші два змістовних модуля заплановано 62 години (12 годин лекцій, 10 годин семінарів, 40 годин самостійної роботи).

Навчальна програма курсу «Історія, концепції та сучасні досягнення філософії» складається в цілому з чотирьох змістових модулів. Перший змістовий модуль «Історія філософії як зміна та збереження концепцій» охоплює дві теми «Головні етапи історії філософії та механізми її розвитку», в межах якої розглядаються основні етапи історичного розвитку філософської думки, і «Головні філософські категорії, їхнє становлення та співіснування», в межах якої розглядаються головні філософські категорії, такі як «буття», «простір», «світ», «свідомість» та інші.

Другий змістовий модуль «Елементи філософського пізнання та їхня взаємодія» охоплює три теми – «Буття як проблема пізнання та філософська категорія», в межах якої розглядається категорія буття у її пізнавальному та онтологічному вимірах, «Індивідуальна та колективна людська свідомість», де предметом розгляду стає феномен людської свідомості, як окремого індивіда, так і колективна свідомість – малих та великих груп, та «Наукові принципи орієнтації людини у світі» в межах якої розглядається та позиція, через яку людина мислить свою наявність у зовнішньому світі.

Третій змістовий модуль «Філософський аналіз сучасності» охоплює чотири теми: «Призначення філософії та її функціонування у суспільстві», в межах якої розглядаються специфічні функції філософії у системі знання, «Хронологічні та концептуальні рамки «сучасності». Сучасність як досягнення філософії», в межах якої розглядаються загальні проблеми хронології та розуміння сучасності; «Огляд головних концепцій сучасної філософії», в межах якої розглядаються головні концепції сучасної філософської думки, і «Характер

сучасного філософського пізнання», де предметом розгляду стають особливості філософських підходів та методів на сучасному етапі розвитку.

Останній четвертий змістовий модуль «Загальні характеристики сучасного стану пізнання» охоплює теми «Вимір існування: буття і його розуміння», в межах якої розглядаються загальні принципи сучасного етапу пізнання; «Цінності як тимчасовий/постійний концепт», де розглядається проблема цінностей у сучасному пізнанні; «Пізнання як цінність і як буття», в межах якої досліджується роль науки та знання в цілому в сучасному соціумі; і «Досягнення як виклик», предметом якої є сучасне становище аспірантів та актуальність їхньої дослідницької роботи.

Перед тим як приступити до викладення змісту дисципліни «Історія, концепції та проблеми філософії» необхідно зробити попередні зауваження.

По-перше, лекції цього курсу носять характер ознайомлення, оскільки для здобувачів третього освітньо-наукового рівня (доктора філософії) головним залишається виконання індивідуального дослідницького проекту за обраною темою. Курс спрямований насамперед на допомогу здобувачеві у його роботі над власною темою. Означені теми викладаються у загальному, методичному вигляді з метою надати можливості здобувачеві використати це у своїй роботі.

По-друге, курс передбачає певні зміни за умов інтерактивної взаємодії зі здобувачами. Якщо певні питання або проблеми виявляться у якості найбільш актуальних для теми одного чи декількох здобувачів, або виникне необхідність за будь-яких інших умов розвинути одну з тем, це цілком можливо після обговорення і згоди інших здобувачів.

ТЕМА 1 (6)

ПРИЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ТА ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ У СУСПІЛЬСТВІ

Вважати, що історія філософії – це лише розповідь про минуле, про думки, що втратили свою дійсність, є серйозною помилкою. Сучасний стан філософської думки та мислення взагалі ніщо інше як використання минулого досвіду у нових обставинах перед обличчям сьогоденного виклику. Життя саме звертається до нас, і ми змушені відповідати на його поклик, але історія не лише допомагає нам в цьому, точніше буде сказати, що вона містить в собі цю відповідь і від нас залежить, чи в змозі ми будемо витягти її звідти. Філософія народилась як відповідь на запитання свого часу, і нам слід уважно придивитися до того, яким був цей запит. Античність віднайшла у філософії своє обличчя, свою індивідуальність, сказали би ми сьогодні, античність така, якою ми її знаємо, неможлива поза філософією. Разом з цим, античність – це початок нашої цивілізації і нашої культури, тому якщо ми знаходимо (бачимо) себе на цій лінії розвитку, нам необхідно з граничною ясністю углядіти, як саме філософія дала початок цьому розвитку. Антична доба з її зацікавленістю в матеріальному житті, з її спрямованістю на політичне та економічне існування разом з цим надала нам певний горизонт розгляду цього світу вже в найбільш ранні часи її виникнення, вже у досократичній філософії. Платон і Аристотель завдали певні орієнтири, саме так слід розуміти їх вчення про ідеї та про сутність: світ перестав бути одномірним та став значною мірою антропометричним.

Середньовіччя, на перший погляд, відмовилося від цієї антропометричності, підпорядкувавши все, в першу чергу, життя самої людини, - Богові. Але водночас це сприяло лише поглибленню розуміння самої людини, її стосунків з цим світом, її стосунків з іншим, тобто навіть у релігійній філософії – апологетиці, патристиці, схоластиці, антропометричний напрямок не лише зберігався, але набув нової глибини та різноманітних вимірів. Добу

Відродження іноді розуміють як повернення до античності, але це лише один її бік, бо вона аж ніяк не відмовлялась від спадщини Середньовічної думки, скоріше, у цей час вдалося поєднати середньовічну релігійну філософію зі спадщиною античної доби, хоча, здавалося, не могло бути нічого більш протилежного. Відродження у одному тигелі сплавило разом духовну спрямованість людини до Бога і її порив до соціального успіху, до перетворення соціальної дійсності. Це найважливіший урок для нас сьогодні, коли ми намагаємося заново будувати культуру незалежної держави на спадщині народної культури, яка ніколи не знала державності. Уникнути прикрих помилок ми можемо лише завдяки використанню досвіду митців Відродження, до яких слід віднести не тільки поетів та художників, але також політичних діячів та мислителів, навіть таких як Макіавеллі або Чезаре Борджіа.

Новий час запропонував нові шляхи мислення, нову парадигму розвитку духу та суспільства. Перш за все нам слід придивитись до розуміння свободи та необхідності думки, до строгості водночас з вільним польотом, які були притаманні для цієї складної і зовсім не вільної доби, але поруч з рабством і залежністю прокладалися стежки вільної думки як думки необхідної, обумовленої станом речей, воля відкривалася у той час як необхідність. Саме так слід розуміти Декарта і Лока, Спінозу і Ляйбніца: вони нічого не видумували, лише намагались бути точними, логічно строгими та послідовними, але їхня філософія сприймалась сучасниками як філософія свободи, і цілком справедливо розуміти її саме такою і сьогодні. Ця свобода досягла своєї вершини у Просвітництві – стало вочевидь, що саме свобода є майже головною категорією тогочасного мислення. І я кажу не про соціальну свободу, вона була лише наслідком первинної свободи, свободи творчого мислення (хоча самі вони намагались лише бути точними у своїх описах дійсності, їхні фантазії були дітьми їх пошуку математичної строгості).

Філософія 19-го століття знайшла застосування їхнім ідеям з повнотою, якій можна лише позаздрити. З одного боку, філософи цього часу – від німецької класичної філософії до Ніцше і Маха, здавалося би не мали нічого

спільного з мислителями 17-го століття, але це лише для поверхового погляду. Основні тенденції, внутрішні інтенції зберігались та міцніли у філософів-позитивістів, неокантіанців та філософів життя. Свобода мислення у той час також знаходила себе під обличчям логічної необхідності. Парадоксальне мислення Шопенгауера, неймовірні тези вчення неокантіанців, осяяння Ніцше – все це аж ніяк не довільні фантазії, скоріше, це результати пильного споглядання життя у його найбільш глибоких формах.

20-те століття почалося з неймовірної кризи – Першої світової війни, яка перекреслила, здавалося б, усталені мрії про науковий прогрес і цивілізаційну людину, що безповоротно відійшла від природного існування. Це століття стало пошуком реальності – у наукових суперечках прихильників теорії відносності та квантової теорії, віруючих та атеїстів, католиків та протестантів, християн та інших віруючих, новітніх форм мистецтва і традиційних, політичних режимів, а крім того – держав і окремих людей. 20-те століття пройшло в боротьбі за звільнення колоній, за розподіл світу між політичною і економічною елітами, між соціальними системами.

Філософія, таким чином, не просто мислення, не лише екзистенційні пошуки, не тільки фундаментальні положення науки, це системобудуюча істота, розвиток якої вирішує долю сучасного і майбутнього, долю світу. Тому філософія – це відповідальність.

Акцентування: слухачі курсу мають усвідомити головні моменти, або позиції призначення філософії та її функціонування у суспільстві.

Список використаної літератури

1. *Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г.* Історія філософії. – К.: «Либідь», 2001. – 648 с.
2. *Гьосле В.* Практична філософія. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
3. *Кушерець В. І.* Знання як стратегічний ресурс трансформацій. – К., Знання, 2007. – 248 с.

4. *Терентьева Л. Н.* Природа философского и логического знания: метод. пособ. для студентов и аспирантов. – Одесса: ОНУ, 2016. – 82 с.
<http://fs.onu.edu.ua/clients/client11/web11/metod/filos/terenteva2016.pdf>
5. Читанка з історії філософії. Кн. 6. – К.: Фірма «Довіра», 1993. – 239 с.
6. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 1 – 4. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009 – 2016.

Питання для самоконтролю

1. Які ви знаєте періоди історії філософії?
2. Які риси притаманні античній філософії?
3. Як зберігалась спадщина античної думки у Середньовіччі?
4. Що ви знаєте про філософію Відродження?
5. Чи була філософія Нового часу новою?
6. Чого прагнули філософи Просвітництва?
7. Чому нам вчитися у філософів 19-го століття?
8. Чи були пошуки реальності у філософії 20-го століття вдалими?

ТЕМА 2 (7)

ХРОНОЛОГІЧНІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ РАМКИ «СУЧАСНОСТІ». СУЧАСНІСТЬ ЯК ДОСЯГНЕННЯ ФІЛОСОФІЇ

Термін «сучасність» здається досить ясним, але ця ясність є оманливою. Який саме період часу він охоплює? Ми постійно змінюємо його межі в залежності від того, про що йде мова. «Сучасність» може означати рік, десятиліття, чверть століття або ціле століття, навіть, більше. Коли ми говоримо про Новий час, цей період принаймні займає два століття, а якщо мова йде про «середньовічну філософію», який термін часу є прихованим за цим словосполученням – три, п'ять, вісім століть? Часова дистанція у цьому випадку визначається не хронологією, а певною парадигмою мислення, тому, говорячи про «сучасність», ми перш за все стоїмо перед проблемою визначення, у якій парадигмі мислення ми існуємо сьогодні, тут і зараз. Але ця концептуальна парадигма і є предметом нашого пошуку, саме її ми намагаємося для себе прояснити, надати їй характерних рис та обрисів. Ми опиняємося у колі, з якого треба шукати виходу.

Стосовно нашої ситуації, однак, справи не такі вже кепські, ми цілком виправдано можемо починати від зруйнування старої парадигми (чи було її насправді зруйновано?), тобто з відмови від марксизму як єдиної вірної філософії. Чи набули ми за цей час своє обличчя, свою нову парадигму мислення? Навряд чи. Ми намагаємося тепер йти в ногу зі світом, але для цього слід зрозуміти, за якою парадигмою рухається світ, і взагалі, що може значити цей термін. Звичайно, не весь світ, африканська чи китайська філософія останніх трьох десятиліть навряд чи може слугувати для нас орієнтиром, навіть, якщо би ми були в змозі охопити її в достатньому обсязі. Наш погляд спрямовано перш за все на західну філософію, філософію Західної Європи та Сполучених Штатів. Але там ми не знаходимо єдності, нічого, що можна було б вважати за щось, навіть віддалено подібного до парадигми.

21-ше століття ще тільки набуває своїх рис. Філософський обрис століття зазвичай набуває ясності лише після першої її чверті. Світ стрімко змінюється довкола нас, сучасний стан значно, майже принципово різниться (або відрізняється) від того, що мав світ лише півстоліття тому. Взагалі політичні зміни світу ніколи не сприяли розвитку філософії, «Сова Мінерви починає свій політ у сутінки», казав колись з цього приводу Гегель, доба отримує своє філософське розуміння тільки коли вона закінчується. З іншого боку, сучасна доба – пошуки абсолюту не в меншій мірі, ніж це було притаманно Новому часу з його революціями та катаклізмами. Але самі абсолюти – свободи, незалежності, гідності, віри тощо – набувають релятивних рис, бо сьогодні вже неможливо говорити про них серйозно та поза іронією або пафосом. Бо ці слова втратили свою новизну, але самі речі – ні. Гайдеггер скаржився на відсутність мови, щоб виразити час, так, це дійсно може бути проблемою, але для її сприйняття в нас повинне вже існувати розуміння різниці між станом речей і мовою, що їх описує. З впевненістю казати про себе цього ми навряд чи можемо. Ми досі погано розуміємо, що відбувається навколо нас, ще гірше – свою відповідальність за це.

Здавалось би, філософія покликана роз'яснювати, описувати цей світ, але наша філософія або цілком занурюється у боротьбу партій та груп, або намагається глядіти поверх неї, бути осторонь. Чи насправді переживаємо ми революцію? Яку саме? Буржуазну? Чи це взагалі лише боротьба кланів і груп, подібно до феодалного світу? Чи можуть нам допомогти західні зразки? Але вони зосереджені на своїй ситуації, яка має багато східних рис, але не менш і суттєвих відмінностей. Можливо, нам може допомогти досвід опису стану речей сучасників таких революцій – Гоббс, Декарт, Кант; іноді дійсно здається, що вони ближче до розуміння нашої сучасної доби, але йти за ними буквально ми не повинні, а шукати свої шляхи ще не навчилися.

Багато хто і сьогодні вважає, що для керівництва не потрібна освіта, все вирішують досвід, послідовність та, наприклад, чесність, можна додати ще вдачі, вона зайвою не буде. І насправді ми маємо достатньо зразків, коли освіта не

допомагає керівнику, або просто людині у складній ситуації, а поруч з цим бачимо успіх там, де освіта відсутня. Чи є привід для загального висновку? Сьогодні все є предметом перегляду – радикально змінюються риси економіки як науки, теорія ігор та інституціональний підхід (Д. Норт, Р. Асемоглу) будують свої моделі на нових засадах. Неважко побачити зростання нового типу моделей у соціології і психології, там використовується математика нового покоління, за новими методами. Природничі науки втрачають свою перевагу, що зрозуміло, якщо враховувати, що вони обслуговували головним чином держави для війн, а сьогодні їх фінансування значною частиною залежить від корпорацій, які зацікавлені більше у кінцевому продукті, ніж у відкритті законів. Філософія більше знаходить використання у сфері розваг – в організації музейного простору, у літературі, для кіно, де вона знаходить справжнє друге життя.

Сучасність подібна до нас самих, це спресоване минуле, або зовсім його відсутність і пошуки красивої обгортки скоріше, ніж справжнього положення справ (не говорячи вже про істину). В минулому такого добра також було вдосталь, прикро, що наша епоха довела, що ми можемо перетворити на такий продукт все, що завгодно.

Акцентування: слухачам курсу звернути увагу на категоріальні визначення хронологічних та концептуальних рамок «сучасності».

Список використаної літератури

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії. – К.: «Либідь», 2001. – 648 с.
2. Гьосле В. Практична філософія. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
3. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс трансформацій. – К. : Знання, 2007. – 248 с.
4. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки. – М., 1986.
5. Гьосле В. Практична філософія. – К. : Лібра, 2003. – 542 с.
https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/pozitivizm/fejerabend_p_izbrannye_trudy_po_metodologii_nauki/74-1-0-178

Питання для самоконтролю

1. Як розуміти «сучасність»?
2. Як поділяються періоди в філософії?
3. Що найбільш притаманно сучасному світу?
4. Чому сучасне можна розуміти як спресоване минуле?
5. Чому філософії важко описувати сучасність?
6. Що характерно для сучасної науки?
7. Як співвідносяться абсолютне та релевантне сьогодні?
8. Чи може філософія допомогти світу?

ТЕМА 3 (8)

ОГЛЯД ГОЛОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Якщо залишити осторонь розвідки з історії філософії, та інших окремих напрямків, наприклад, етику, теологію, естетику, логіку, проблеми фемінізму та cultural studies тощо, ми можемо констатувати, що форми та ясні обриси втрачено, при наявності шкіл ми не бачимо домінуючих тенденцій та напрямків. Аналітична філософія, філософія мови та феноменологія все ще існують, але вони розділилися на окремі гілки, іноді на шматочки; структуралізм та його «наступник», постструктуралізм майже не існують у чистому вигляді, хоча певні дослідження за декларованими ними принципами все ще мають місце; так званий «постмодернізм», котрий і раніше пробуджував сумніви стосовно його існування як напрямку, можна сказати, залишається у тому ж стані, але цей стан занадто невизначений для того, щоб можна було б хоч якось опертися на нього. Якщо брати в розрахунок тих авторів або ті дослідження, котрі набули за останні десять-двадцять років успіху та популярності, ми побачимо достатньо строкату картину перш за все робіт, присвячених актуальним питанням або парадоксальним темам. Існують видання, що набирають значну кількість цитувань, як *On Bullshit* Г. Дж. Франкфурта або томи С. Жіжека, але більше пишуть про філософію у книгах не-філософів – *After Method: Mess in Social Science Research* Д. Ло, *Antifragile: Things That Gain from Disorder* Н. Н. Талеба або *21 Lessons for the 21st Century* Ю. Н. Харарі, стосовно яких про «філософію» можна говорити лише у метафоричному плані. Це свого роду «філософиграбіжники», якщо запозичити образ у Тібора Фішера. Нічого подібного до «Логіко-філософського трактату» або «Буття і часу», «Мітології» або «Анти-Едіпа» ми не знайдемо. Філософія стала практичною – чи буде цей висновок виправданим? Думаю, однак, що ні. Така тенденція завжди була їй притаманна, а той факт, що в останні роки саме ця її гілка досягла успіху, свідчить про певну світову кризу у фундаментальних дослідженнях, а не про формування нового напрямку наукових пошуків.

Навіть якщо придивитися до всіх цих робіт, неважко помітити, що вони є певним підбиттям підсумків попередніх методів та підходів, спрямованим не стільки на розв'язання актуальних проблем, скільки на їх оригінальну презентацію. Більшість з цих робіт активно використовує методи дослідження аналітичної філософії, філософії мови, структуралізму, постструктуралізму та семіотики тощо. Ці слова не слід сприймати як критику, скоріше, це підкреслення тієї важливої риси, що сьогодні ми не маємо віднайдених нових методів дослідження, нових принципів дослідницької роботи з матеріалами, ми лише відточуємо техніку застосування вже відомих засобів аналізу, синтезу, побудови моделей, але воліємо застосовувати переважно ті з них, які принципово складні об'єкти, часто-густо – актуальні, проблемні, презентують зовнішньо яскраво, виокремлюють в них парадоксальну структуру, низку несподіваних якостей, але, на жаль, не будуть відрізнятися глибиною та фундаментальністю. Такі головні риси сучасності, сучасної думки, сучасного мислення, сучасного світу. Такі і досягнення.

Таким чином, відкривається, що ми майже всім зобов'язані попереднім часам, перш за все – передсучасній добі, яка вдосконалила методи, визначила головні пріоритети дослідження, надала основні шляхи для розвитку. Філософія сьогодні наче опинилася на перехресті доріг: слід або визнати перевагу попередників і продовжувати їхню справу, намагаючись вдосконалити методи і вирішити проблеми, що накопичувались весь час, або на свій страх і ризик прокладати нові шляхи у невідоме, радикально змінювати парадигму.

Свого часу постструктуралізм таким чином розібрався зі структуралізмом: за структурою як статичним упорядкуванням він зосередився на історії, динаміці, за бінарними опозиціями – на неподільній магмі, за закономірністю – на випадку, шансі, свободі, за логічними побудовами – на афектах, жестах, тілі, за нейтральним та об'єктивним – на владному, відношеннях панування і підпорядкування. Постмодернізм пішов ще далі, намагаючись об'єднати все це, висловлюючи думки про можливість співіснування несумісного, про множину істини (тут вони позичили ідею у квантової механіки). Постмодерністи досить

часто використовували методи аналітичної філософії, але здебільшого доводячи їх майже до останньої межі – аналіз звертався до значення слів, навіть до етимології. Іноді запропоновані постмодерном моделі саме так і будувались – з багатьох дрібних суто логічних аналізів значень та виразів. Разом з цим сама аналітична філософія розширювала сфери свого використання, прилаштовувалась до аналізу поведінки та окремих відчуттів, навіть до теологічних понять та практик. Сьогодні існує такий напрям як аналітична теологія, і він в цілому відповідає своїй назві. Занепад провідного становища аналітичної філософії обернувся її роздробленням і водночас розквітом її методологічного потенціалу.

Складніша картина відкривається, якщо подивитися на сучасну соціальну філософію. В її історії виділяють три головних варіанти її розуміння, які зберігають актуальність і досі: соціально-ідеалістичну (ціннісну), соціально-нормативну (рефлексивну) і комунікативну. Перша пов'язується з домінуючим впливом «спекулятивної філософії» або метафізикою, виступає як форма «соціального проповідництва» і спрямована на пошук сенсу існування людини та суспільства, а також найкращих форм суспільного устрою. Соціально-нормативній спрямованості, навпаки, властива акцентуація на нормах життя суспільства, аналізі його сутності та форм існування, вона тісно пов'язана з теоретичною соціологією, а також антропологією, політологією, культурологією, психологією, політичною економією тощо. Комунікативна спрямованість є не стільки філософським вивченням соціуму і «соціального», скільки певною мірою автономною соціально зумовленою філософською системою уявлень про суспільство (продовження напрямку Франфуртської школи). Цей напрямок не «стоїть» над соціумом, а є філософською рефлексією динаміки його розвитку, своєрідною саморефлексією.

Відмінності між цими підходами значною мірою обумовлені плюралізмом розуміння соціуму, соціальності або соціальної субстанції. Слід пам'ятати, що характер та обсяг соціальної філософії значно відрізняються залежно від тієї філософської традиції, у межах якої вона існує. В англomовній традиції

поширено віднесення до соціальної філософії лише питань щодо інтерпретації поведінки членів суспільства та соціальних інститутів з точки зору етичних цінностей або норм. Акцент робиться на такому розгляді соціального контексту політичних, правових, моральних і культурних питань, котрий відкриває можливість переходу від етики до розробки нових теоретичних підстав для фундації теорій демократії, прав людини, гендерної рівності тощо. Інші західні традиції відносять до соціальної філософії проблеми призначення та свободи волі, відповідальності, індивідуалізму, форм поведінки натовпу, власності, права, а також ситуативної етики, мовленнєвих актів, культурного критицизму та деякі ін. Іноді до соціальної філософії відносять дослідження специфічних соціально-культурних явищ, таких як мода, напрями в мистецтві, релігійні культи.

Акцентування: докторанти мають опанувати головні концепції сучасної філософії та тенденції її розвитку.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В. П., Губерський Л. В., Михальченко М. І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія. – К. : 2016. – 552 с.
2. Гьосле В. Практична філософія. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
3. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 1 – 4. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009 – 2016.
4. Blegvad M. What Is Social Philosophy? // Rechtstheorie, 1993, № 15
5. Fischbach F. Manifeste pour une philosophie sociale. – Paris, 2009. – 168 с.
6. Philosophy and Social Criticism. Special Issue: The Final Foucault. – Boston, 1987. – P. 110–279.
7. Rechts- und Sozialphilosophie in Deutschland heute: Beiträge zur Standortbestimmung. Stuttgart, 1991. – 440 S.

Питання для самоконтролю

1. Як передсучасна епоха вплинула на формування сучасності?
2. В чому саме постструктуралізм був продовженням структуралізму?
3. В чому полягав розрив між ними?
4. Чи існує постмодернізм? Чому в цьому виникають сумніви?
5. Яким був новий ступінь розвитку аналітичної філософії?
6. Чому його методи отримали розповсюдження?
7. Які риси має сучасна релігійна філософія?
8. Які напрями існують у сучасній соціальній філософії?

ТЕМА 4 (9)

ХАРАКТЕР СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ

Сучасний стан наукових філософських досліджень та пошуків, як і стан наукових досліджень взагалі, набуває різних, часто-густо суперечливих оцінок. Головною проблемою, на жаль, залишається попит – критерій не гірший з можливих, але аж ніяк не найкращий. Спричинено це тим, що попит зазвичай зовсім обходить фундаментальні дослідження; він звертає увагу на них тільки у разі гострої кризи, але при умові, якщо держава активно підтримує наукові розробки. Так само і з філософією: якщо не брати часи, коли філософія вважалась важливою з ідеологічних суджень (схоластика, Просвітництво, початок 19-го століття тощо), філософія доводила свою користь тільки за часів наукової кризи. Більша частина наукових відкриттів, так званих «наукових революцій», базувалась на використанні філософських положень (Кеплер спирався на певні теологіко-філософські положення, Дарвін – на філософські ідеї Спенсера і Мальтуса, квантова механіка – на ідеї Платона), бо ситуація кризи змушувала дослідників переглядати основи їх підходів та шукати принципово нові формулювання задач та шляхи їх вирішення.

Сучасна наука якщо відчуває кризу, то зовсім іншого роду, про що вже йшла мова. Крім того слід враховувати, що значно зросла спеціалізація наукових галузей, тому сьогодні навіть фізик або математик відчуває невпевненість за межами свого фаху, можливість використання ідей або методів з інших галузей складається вкрай рідко. Великі наукові проекти, які об'єднують фахівців різних галузей, потребують значної кількості фахівців та великих коштів, бо крім фахівців необхідними виявляються також посередники, здатні знайти спільну наукову мову між різними галузями. Все це суттєво стримує розвиток загальних напрямків не тільки філософії, але й інших наук.

Методи сучасних філософських досліджень майже залишаються незмінними, але водночас набувають значно більшої точності та пильності. Але методи – це далеко не все, метод не працює без певних попередніх настанов, які,

на відміну від самих методів, значно змінилися за останні роки. Наприклад, метод спостереження або метод аналізу може бути використаним тільки за умов чіткої фіксації принципів, за якими здійснюється цей процес. Середньовічний теолог, спостерігаючи природу, не мав сумнівів стосовно того, що бачить Бога за її злагодженими процесами, сучасний спостерігач робить висновок про роботу еволюційних механізмів, хоча вони могли спостерігати за тим самим явищем. Основні зусилля сучасних філософських пошуків спрямовані не на пошук нових методів і не на вдосконалення старих, але на механізми мислення та прояснення вихідних умов для фіксації самого явища. Показово, наприклад, що багато століть такий автор як Геродот вважався недостатньо науковим свідком, бо він у своїй «Історії» виклав багато фантастичних розповідей, на відміну від Фукідіда, який намагався триматися тільки перевірених фактів. Сьогодні їх оцінки діаметрально змінюються, бо Геродот ніколи не приховував, що він викладає розповіді свідків, і свої погляди завжди оговорював; «Історія» ж Фукідіда є також значною мірою художній твір, але для нас залишається недоступним, хто саме і що саме свідчив цьому історичу і як він обробив ці свідчення.

Інший напрямок філософських пошуків сучасності – перевірка та розкриття історії понять, які вживає сучасна наука. Саме поняття частіше за все вводять дослідників в оману, бо психологічні уявлення, котрі залишаються по той бік таких термінів як «факт», «атом», «людина», «свідомість», «реальність» вкрай важко піддаються аналізу. Історія понять давно вже стала особливою галуззю науки на межі філософії і лінгвістики, але робота у цьому напрямку ще тільки починається.

Сьогодні все гостріше постає питання стосовно того, чи здатні люди взагалі безпристрасно і точно фіксувати те, за чим вони спостерігають. Це питання постає в межах майже кожної з наук, навіть такі абстрактні науки як математика або теоретична фізика не позбавлені цієї проблеми. Тим більше вона актуальна для тих сфер, де вчені працюють з матеріальними об'єктами, тому вже існують такі підрозділи наук як філософія математики, філософія фізики, філософія біології тощо. Переглядом того, як здійснювався розвиток наукового пізнання, і прагненням

зрозуміти його рушійні механізми займається історія ідей.

Тут слід було б сказати також про загальні проекти філософії науки, такі, наприклад, як теорія систем, на котру свій час покладали великі сподівання, але я не прихильник цього напрямку, тому що вважаю, що ці сподівання вона не виправдала. Але краще про це розповість хтось з тих, хто продовжує пошуки у цій галузі. Теж саме можна казати про семіотику та деякі інші напрями, близькі до філософії.

Акцентування: слухачі курсу мають звернути увагу на соціальні та методологічні аспекти сучасного філософського пізнання.

Список використаної літератури

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії. – К.: «Либідь», 2001. – 648 с.
2. Гьосле В. Практична філософія. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
3. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс трансформацій. – К., Знання, 2007. – 248 с.
4. Терентьева Л. Н. Природа философского и логического знания: метод. пособ. для студентов и аспирантов. – Одесса: ОНУ, 2016. – 82 с.
5. Читанка з історії філософії. Кн. 6. – К.: Фірма «Довіра», 1993. – 239 с.
6. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 1 – 4. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009 – 2016.

Питання для самоконтролю

1. Які ви знаєте методи та спрямування сучасних філософських пошуків?
2. Як співіснують нове та старе у методології та пізнанні?
3. Що таке історія понять?
4. Навіщо історія ідей прагне переосмислення історії розвитку світу?
5. Що таке прагнення точності?
6. Чи завжди необхідна відмова від старих критеріїв?
7. Що ви знаєте про системний метод? Чому він претендує на статус метанауки?
8. Чи можете ви назвати якісь втрати та досягнення сучасної філософської думки?

ТЕМА 5 (10)

ВИМІР ІСНУВАННЯ: БУТТЯ І ЙОГО РОЗУМІННЯ

Може одним з найвагоміших досягнень філософії сучасності є її розуміння людини, людського буття і світу людей. Однак ми все ще дуже далеко від вирішення суттєвих питань стосовно цих сфер пізнання. Перш за все: сучасна наука відмовилась розглядати людину як результат творіння вищих сил, так би мовити, спустила її на землю і намагається пильно придивитися, що це таке – людина. Ми відмовились від багатьох інших міфів, ми відмовились сприймати розум як трансцендентальну сутність, ми відмовились від розгляду здатності до творчості як чогось зовнішнього, але чим ближче ми наближаємося до людини, тим більше виникає питань, тим гострішими вони стають, тим більш боляче ми відчуваємо конфлікти та кризи.

Людина спершу бачила вищу цінність в збереженні свого роду, потім в знаходженні шляху до Бога і можливості подолати його, сьогодні вона залишилась одна і повинна розбиратися сама с собою своїми силами. Фройд, Ейнштейн і Гайдеггер, напевно більше за всіх розповіли про людину у минулому, 20-му столітті. Фройд відкрив обмеженість нашого розуму і його здатність знаходити помилкові пояснення там, де наші рішення і поведінку визначають зовсім інші, біологічні, все ще невідомі нам причини. Ейнштейн поза волею відкрив обмеженість антропоцентризму, принаймні його фізична теорія знайшла таке зовсім неочікуване для нього самого розуміння. Гайдеггер з новою силою поставив питання про буття і про буття людини (Dasein) зокрема.

Для того, щоб витягти ці положення та спробувати використати їх, знадобилися дуже прикрі обставини, досвід двох світових війн, страшні тиранії, масові знищення людей, але це відкрило ще одну рису людського розуміння – людина починає використовувати свій розум більш активно та продуктивно у несприятливих умовах. З цього багато дослідників зробили цілком закономірний висновок, що розум – пристосувальний механізм.

Буття можна розглядати як фундаментальне поняття і можна як квазі-

концепт. І те, і те буде в рівній мірі виправдано і обґрунтовано, принаймні на сьогодні. Неопозитивісти відмовлялися визнавати за цим поняттям будь-який обсяг, вважаючи його цілком метафізичним. На їхній погляд використання таких понять лише призводить до створення фантастичних, заздалегідь помилкових картин світу. Зовсім інакше розглядав це поняття Гайдеггер, згідно з філософією якого буття – центральне питання цього світу, бо тільки завдяки ньому можна зрозуміти все, що існує. Людське буття, буття окремої людини може знайти сенс тільки через урозуміння поняття, але водночас це дуже складна задача, тому що буття майже неможливо розкрити через засоби існуючої мови та категорії практичного людського розуму. Духовне життя людини – це її прагнення наблизитись до буття, воно є присутнім у мистецтві та деяких інших проявах.

Обидва ці розуміння знайшли нове життя у сучасній філософії і певним чином продовжують суперечку. Наукове пізнання не віддає на сьогодні однозначної переваги жодній з позицій. Можлива причина такого стану речей у філософії – той факт, що відчайдушні спроби філософів 20-го століття вирішити остаточно проблему реальності (що насправді є існуючим, а що ні), залишилися без результату. Наукова картина світу не допомогла вирішити жодної з політичних та етичних проблем, тому в цілому людство нібито відійшло від цих філософських протистоянь. Але це навряд чи можна вважати поразкою філософії, тому що вирішення таких питань не може мати основу, так само подібні питання є граничними, і не існує того фундаменту, на основі якого вони могли б отримати рішення. Але вони не є також і безглуздими, бо сама їх постановка допомагає вирішувати низку інших питань. Положення Гайдеггера, наприклад, знайшли своє місце у розробках штучного інтелекту, у вирішенні декількох складних соціальних конфліктів.

Можна сказати, якщо бути чесними, що філософія 21-го століття знаходиться у деякій розгубленості, бо продовжувати лінії розвитку минулого століття вже немає можливості, а нові шляхи ще не знайдено, можливо через особливості шляхів соціального і політичного розвитку країн світу. Тут

доречно може бути вказати на досвід України, яка через свій політичний вибір значно загострила багато політичних та економічних суперечок, там де до цього вони зовсім не були помітні. Треба сподіватися, що українські мислителі теж скажуть своє слово у осмисленні процесів, що мають місце, але це ще попереду.

Акцентування: слухачі курсу мають усвідомити фундаментальні засади виміру існування, а саме – буття і його розуміння людиною.

Список використаної літератури

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії. – К.: «Либідь», 2001. – 648 с.
2. Гьосле В. Практична філософія. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
3. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс трансформацій. – К., Знання, 2007. – 248 с.
4. Терентьева Л. Н. Природа философского и логического знания: метод. пособ. для студентов и аспирантов. – Одесса: ОНУ, 2016. – 82 с.
5. Читанка з історії філософії. Кн. 6.–К. : Фірма «Довіра», 1993. – 239 с.
6. Європейський словник філософії: Лексикон неперекладностей. Т. 1 – 4. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009 – 2016.

Питання для самоконтролю

1. Як співвідносяться людина і людське буття у контексті історії?
2. Які нові парадигми співіснування суспільства і людини запропонувало 21-е століття?
3. Які особливості наукового стану 21-го століття ви можете назвати?
4. Навіщо переосмислювати минуле?
5. Чому філософи і науковці минулого століття шукали реальність?
6. Чому вони її не знайшли?
7. Чи були корисними ці пошуки?
8. Чи дійсно існують право, мораль, мистецтво?

ТЕМА 6 (11)

ЦІННОСТІ ЯК ТИМЧАСОВИЙ/ПОСТІЙНИЙ КОНЦЕПТ

Ми живемо в епоху значної філософської події, котра у багатьох аспектах залишається поза осмисленням, – радикального переосмислення того, що означає «бути людиною», це веде також до зміни уявлення стосовно відносин між людиною, природою і технологією. Мало хто звертає на це увагу, і радикальне переосмислення людини розгортається навколо нас хаотичним, але нестриманим чином. До порівняно недавнього часу ми добре знали, що значить «бути людиною». Ми знали, що у нас є те, чого немає ні в кого і ні в чого іншого – інтелект, ми пишалися ним. Ми знали, що наша здатність мислити, дивуватися, пізнавати робить нас винятковими і відокремлює від решти творіння. Відповідно до цієї теорії, ми, люди, були не просто ще одним видом тварин, але вважали, що існує непоборна відмінність між природними і штучними речами, створеними людиною, між організмами і машинами, а також між живими, які відчують, і неживими або нерозумними речами. Нам було відомо, що тільки природні, живі істоти можуть відчувати, сприймати і мислити. Сьогодні жодна з цих відмінностей (в тому числі, концепція людини, яку вони допомогли зміцнити) не є настільки очевидною. І ця втрата впевненості пов'язана з розвитком наукових досліджень тварин, нашого мозку і Штучного Інтелекту.

Сучасна концепція людини – концепція, яку більшість з нас все ще сприймають як належне, – вперше з'явилася в Європі в 1630-і роки, про що вже йшла мова раніше. У той час в Європу потрапляло все більше інформації про неєвропейські форми життя, що змушувало філософів задаватися питанням, що спільного мають всі ці люди, а з іншого – розвитку машин і механізмів, які діяли іноді схожим чином з людьми. Концепція того часу охоплювала дві різні форми: 1) люди - це щось більше, ніж просто природа (більше, ніж тварини і рослини); 2) люди є не просто машинами (або якісно від них відрізняються), хоча іноді певні з філософів уподібнювали людей до машин (відома праця

Ламетрі). Основним критерієм відмінностей був інтелект: у людей він є (принаймні, так говорить історія), а у природи і машин його немає. Зрозуміло довгий час саме інтелект розумівся як вища цінність.

Сьогодні все частіше філософи і деякі інші науковці відзначають, яке велике значення мало це рішення у своїх двох формах - більше, ніж природа / інше, ніж машина, але важливо відзначити, що це значення зберігає свою силу і свій вплив для нашого сучасного особистісного досвіду і оточуючого нас світу. Майже вся термінологія, яку ми визначили для суто людських царин – мистецтво, культура, суспільство, історія, політика – неявно передбачає цю подвійність – більше/інше: мистецтво і культура протилежні природі; суспільство і політика – це простір дії і організації, який відкривається, коли люди виходять зі *status naturalis* або тваринного стану; історія є виключно людською сферою, що складається з послідовних шарів людської діяльності.

На цих положеннях фундується наша мораль, наше право, наші принципи суспільного життя, наше розуміння світу в цілому. Ще наприкінці 19-го – на початку 20-го століть неокантіанці Баденської школи запропонували вчення, що саме цінності як ідеальне буття створюють світ і розум, при тому, що самі не співвідносяться з емпіричною, а лише тільки з «чистою», або трансцендентальною, свідомістю. Це вчення стало предметом нещадної критики і сьогодні мало хто підтримує його. Але зі значними, можна сказати, суттєвими змінами, ідея про ключову роль цінностей продовжує існувати.

На початку 20-го століття виник особливий напрям дослідження цінностей – аксіологія як філософська дисципліна, що вивчає цінності як змістотворчі підстави людського буття, які задають спрямованість і вмотивованість людського життя. У сучасній аксіології зазвичай виокремлюють три головних напрямки, два з яких (натуралістичний та феноменологічний) продовжують традиції класичної аксіології, а третій, що переважно є поширеним у англо-американській аналітичній філософії, більш орієнтується на її методологічні та аналітичні стратегії.

Дослідження того, як саме здійснюється включення цінностей в

механізми регуляції поведінки, вельми поширене в даний час, сучасний напрям бере початок ще з роботи А. Маслоу «До психології буття» (1962), де цінність трактується як виборчий принцип, властивий будь-якій живій істоті, і продовжується у багатьох дослідженнях, прикладом чого може слугувати праця Р. Кеннея «Ціннісно-орієнтоване мислення» (1992).

Аналітичний напрям наполягає на невизначаемості ціннісних понять – на тій підставі, що їм не відповідає ніякий реальний референт. Насправді дійсним виявляється лише факт оцінки. Від цього відштовхуються також соціологія та прикладна психологія, де формується напрямок «прикладної» аксіології, що отримало назву «аксіометрія» і претендує на статус дисципліни, яка ставить своїми цілями практичне виявлення та теоретичне вивчення груп і систем цінностей, властивих певним соціальним співтовариствам, співвідносних за значністю цінностей між собою, а також у різних соціальних суб'єктів; крім того предметом дослідження стають існуючі механізми «ціннісного заподіяння», тобто визначення мети й обов'язків, плюс генезис і розвиток ціннісних уявлень і самих цінностей в суспільстві.

Акцентування: слухачі курсу мають опанувати категорію цінностей у якості тимчасового та позачасового концепту.

Список використаної літератури

1. *Гьосле В.* Практична філософія. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
2. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 1 – 4. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009 – 2016.
3. *Кушерець В. І.* Знання як стратегічний ресурс трансформацій. – К. : Знання, 2007. – 248 с.
4. *Keeney R. L.* Value-Focused Thinking. A Path to Creative Decisionmaking. Harvard University Press, 1992. –432 p.
5. *Maslow A. H.* Toward a Psychology of Being. 3rd edition. Wiley, 1998. – 320 p.

6. Rees, Tobias: We Need Philosophy To Answer The Hard Questions Facing Humanity // <https://www.berggruen.org/ideas/articles/tobias-rees-we-need-philosophy-to-answer-the-hard-questions-facing-humanity/>

Питання для самоконтролю

1. Що таке аксіологічний вибір буття?
2. Чому змінюється сьогодні явлення щодо людини?
3. Якою була стара парадигма розуміння людини?
4. Коли вона склалася? На яких засадах?
5. Чому ми мусимо переглядати свої уявлення стосовно інтелекту?
6. Як вчення про цінності впливає на точні науки?
7. Як цінності співвідносяться між собою?
8. Що таке штучний інтелект? Чому він є важливим?

ТЕМА 7 (12)

ПІЗНАННЯ ЯК ЦІННІСТЬ І ЯК БУТТЯ

Сучасний світ значною мірою залишається загадкою для пізнання, незважаючи на той факт, що він сам певною мірою є продуктом пізнавальної діяльності людини. Багатомірність світу вимагає також різних вимірів для його розуміння і тим більше оцінювання. Ми можемо умовно виокремити дві головних сфери цього світу, за принципом пізнання: природну, на яку пізнання не впливає безпосередньо, та соціальну або штучну, яка значним чином змінюється під впливом людської діяльності. Якщо повертатися до назви цього курсу, слід одразу відзначити: філософія несе відповідальність як за найкращі успіхи у цьому процесі (досягнення сучасного світу), так і за все погане, що залишається йому притаманним, або навіть зростає.

Якщо Гайдеггер розумів буття як деяку ціль розвитку буття людини, її мету та спрямованість, то слід було б додати, що його розуміння теж вимагає певної корекції: буття не є чимось схожим на статичний «першодвигун» Аристотеля, його саме слід сприймати як динамічне. Історичний вимір існування людини стосується не тільки однієї сторони відношень «людина – буття», але він мусить бути використаним для іншої сторони. Саме це робить процес пізнання принципово безкінечним, але водночас і необхідним. Необхідність цього процесу забезпечується тим фактом, що він не може бути припиненим. Світ нібито створює себе самого за принципами, які він знаходить у процесі цього створення. Ця парадоксальна ситуація значно відрізняється від класичної моделі пізнання з незмінним об'єктом та суб'єктом, що розвивається у процесі пізнання. Треба визнати, що динаміка притаманна кожній зі сторін. Особливо це стосується соціальної сфери.

Наука давно вже стала невід'ємною частиною соціального світу. Наукові інституції пронизують майже всі сфери соціального буття: економіку, політику, управління, виховання, мистецтво, дозвілля тощо. Сьогодні майже все є технологією, а будь-яка технологія містить у своєму підґрунті пізнання як

процес і як результат. Соціальна сфера певною мірою є не лише об'єктом пізнання, але також і його суб'єктом, вона пізнає сама себе, завдяки цьому пізнанню корегує свій розвиток і саме це пізнання. Але не варто думати, що пізнання – це лише щось добре і завжди позитивне. Насправді пізнання є двосічною зброєю, зовсім інші критерії визначають його позитивність або негативність.

Важливо додати, що пізнання не слід розуміти виключно як наукове пізнання або діяльність наукових інститутів. Навпаки, більша частина того, що слід віднести до «пізнання», міститься поза сферою наукового. Якщо умовно і коротко пояснювати це, можна сказати, що до пізнання відноситься все, що збільшує досвід – як окремої людини, так і різних груп або суспільства в цілому. Будь-яка діяльність певною мірою виступає як процес пізнання. Проблема полягає у тому, що тільки наукове пізнання, таке, що отримало понятійну форму, стає предметом рефлексії і може бути скориговано. Відмовляючись від цього, ми прирікаємо себе на постійні помилки та розчарування. Це не дуже важко помітити, наглядаючи, наприклад, за політичними процесами.

За цих умов особлива роль відводиться філософії, яка єдина здатна поєднати досягнення та винаходи різних наук, надати їм форму, яка дозволяє сприйняти це знання людині без фахової освіти у тій чи іншій галузі. Крім філософії цим займається також мистецтво, і в цьому вони схожі, але мистецтво вкладає ці досягнення науки у голови людей поза їхньої свідомості, найчастіше вони й самі не знають зрештою звідки в них такі думки та прихильності. Цим обумовлено активне використання ідей та форм мистецтва у такій сфері як реклама – як промислова, так і політична. Але їхні цілі охоплюють дуже коротку часову дистанцію і не передбачають коригування. Тому лише філософії доступна ця функція, але ми змушені визнати, що сьогодні філософія аж ніяк не здатна впоратися з цією функцією.

Акцентування: слухачі курсу мають знати функціональний вимір пізнання як соціальної цінності та як фундаментальну характеристику людського буття.

Список використаної літератури

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії. – К.: «Либідь», 2001. – 648 с.
2. Гьосле В. Практична філософія. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
3. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс трансформацій. – К. : Знання, 2007. – 248 с.
4. Терентьева Л. Н. Природа философского и логического знания: метод. пособ. для студентов и аспирантов. – Одесса : ОНУ, 2016. – 82 с.
5. Читанка з історії філософії. Кн. 6. – К.: Фірма «Довіра», 1993. – 239 с.
6. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 1 – 4. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009 – 2016.

Питання для самоконтролю

1. Які риси відрізняють сучасне наукове знання?
2. Які складнощі зустрічає наукове пізнання?
3. Як співвідносяться буття та пізнання?
4. Чому буття є динамічним?
5. Яка функція буття у сучасному світі?
6. Які засади пізнання можуть вважатися у якості фундаментальних?
7. Чи може людина пізнавати світ?
8. Чи може людина знайти смисл життя?

ТЕМА 8 (13)

ДОСЯГНЕННЯ ЯК ВИКЛИК

Ця тема передбачає освоєння головних параметрів та складових частин оформлення індивідуального дисертаційного дослідження. Кожне наукове дослідження є викликом сфері невідомого, для того, щоб досягти результату у власному дослідженні, дуже важливо надати своєму дослідженню необхідні формальні параметри.

Основна частина дисертаційного дослідження

У вступі подається загальна характеристика дисертації в такій послідовності:

- актуальність теми;
- зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами;
- мета і задачі дослідження;
- методи дослідження;
- наукова новизна одержаних результатів;
- практичне значення одержаних результатів;
- особистий внесок здобувача;
- апробація результатів дисертації;
- публікації.

Актуальність теми та доцільність дисертаційного дослідження для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва обґрунтовують шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми. Висвітлення актуальності повинно бути небагатослівним, визначати сутність наукової проблеми.

Мета і задачі дослідження. Формулюється мета роботи і задачі, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Мета повинна бути сформульована таким чином, щоб указувати на об'єкт і предмет дослідження.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для дослідження.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категоріях наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага дисертанта, оскільки предмет дослідження змістовно визначає тему (назву) дисертаційної роботи.

Методи дослідження

Перераховують використані наукові методи та змістовно визначають, що саме досліджувалось кожним методом. Вибір методів дослідження повинен забезпечити достовірність отриманих результатів і висновків.

Наукова новизна одержаних результатів

Викладаються аргументовано, коротко та чітко наукові положення, які виносяться на захист, зазначаючи відмінність одержаних результатів від відомих раніше та ступінь новизни одержаних результатів (вперше одержано, удосконалено, дістало подальший розвиток).

Практичне значення одержаних результатів

Надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання. Відзначаючи практичну цінність одержаних результатів, необхідно подати інформацію про ступінь їх готовності до використання або масштабів використання.

Особистий внесок здобувача

Зазначається конкретний особистий внесок здобувача в опубліковані зі співавторами наукові праці, в яких наведені ідеї та результати розробок, що використані в дисертації із зазначенням найменувань організацій, в яких вони проводилися.

Апробація результатів дисертації

Зазначається, на яких наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, школах оприлюднено результати досліджень, викладені у дисертації.

Розділи дисертації.

У кінці кожного розділу формулюються висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів.

У першому розділі здобувач окреслює основні етапи наукової думки за розв'язуваною проблемою. Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, здобувач окреслює основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою. Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, здобувач повинен вирізнити ті питання, що залишились невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Загальний обсяг розгляду літератури не повинен перевищувати 20 % обсягу основної частини дисертації.

У другому розділі обґрунтовується вибір напряму досліджень, викладається загальна методика проведення дисертаційного дослідження, наводяться методи вирішення задач та їх порівняльні оцінки. Описуються основні тенденції, закономірності, методи розрахунків, гіпотези, що розглядаються, принципи дії і характеристики використаних програм та/або апаратних засобів, лабораторних та/або інструментальних методів і методик, оцінки похибок вимірювань та ін.

У наступних розділах описується хід дослідження, умови та основні етапи експериментів, з вичерпною повнотою викладаються результати власних досліджень здобувача, як вони одержані, та в чому полягає їх новизна. Здобувач повинен дати оцінку повноти вирішення поставлених задач, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів) та порівняти одержані результати з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних дослідників, обґрунтувати необхідність додаткових досліджень.

Висновки

У висновках викладаються здобуті у дисертації найбільш важливі наукові та практичні результати, які сприяли розв'язанню наукової проблеми. У висновках необхідно наголосити на кількісних показниках одержаних результатів та обґрунтуванні достовірності результатів. Далі формулюються рекомендації щодо наукового та практичного використання одержаних результатів.

Акцентування: слухачі курсу мають знати обсяг, зміст та головні характеристики параметрів дисертаційного дослідження.

Список використаної літератури

1. Вимоги до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій // Бюлетень ВАК України, № 9-10, 2011. Сс. 2-3.
2. *Терентьева Л. Н.* Природа философского и логического знания: метод. пособ. для студентов и аспирантов. Одесса: ОНУ, 2016. 82 с.

Питання для самоконтролю

1. Як обґрунтовується актуальність дисертаційного дослідження?
2. Як визначаються мета і задачі дисертаційного дослідження?
3. Як співвідносяться об'єкт і предмет дисертаційного дослідження?
4. Як викладаються методи дисертаційного дослідження?
5. Як визначається наукова новизна дисертаційного дослідження?
6. З чого складається практичне значення одержаних результатів?
7. Яка послідовність та зміст розділів дисертаційного дослідження?
8. Що міститься у висновках?

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1 (6)

Призначення філософії та її функціонування у суспільстві

1. Огляд історії виникнення та розвитку філософії.
2. Предмет та метод філософії.
3. Основні парадигмальні характеристики філософії як науки.
4. Філософія як наукове пізнання.
5. Функції філософії.

Тема 2 (7)

Хронологічні та концептуальні рамки «сучасності». Сучасність як досягнення філософії

(практичне заняття за цією темою не заплановано програмою; план заняття наведено для самостійної роботи)

1. Головні риси сучасної доби.
2. Реляційність та абсолютність сучасної епохи.
3. Сучасність як спресоване минуле.
4. Філософія у світі, який у постійному становленні.

Тема 3 (8)

Огляд головних концепцій сучасної філософії

1. Передсучасна епоха та її вплив.
2. Постструктуралізм.
3. Постмодернізм та проблема його самоусвідомлення.
4. Соціальна філософія у новому столітті.

Тема 4 (9)

Характер сучасного філософського пізнання

1. Методи та спрямування сучасних філософських пошуків.

2. Історія понять як напрямок пошуків.
3. Прагнення точності.
4. Втрати та досягнення сучасної філософської думки.

Тема 5 (10)

Вимір існування: буття і його розуміння

(практичне заняття за цією темою не заплановано програмою; план заняття наведено для самостійної роботи)

1. Суспільство і людина.
2. Сучасний стан наукового пізнання.
3. Західний світ та сучасна Україна.
4. Проблема пошуку реальності у 20 столітті.

Тема 6 (11)

Цінності як тимчасовий/постійний концепт

1. Аксиологічний вимір буття.
2. Цінності поза мораллю.
3. Моделювання точних наук.
4. Цінності як основа розуміння інтелекту.

Тема 7 (12)

Пізнання як цінність і як буття

(практичне заняття за цією темою не заплановано програмою; план заняття наведено для самостійної роботи)

1. Сучасний світ та його виміри.
2. Буття як процес пізнання.
3. Філософія науки.
4. Людина і світ перед викликом непізнаного.

Тема 8 (13)

Досягнення як виклик

1. Дисертаційне дослідження.
2. Предмет та об'єкт дисертаційного дослідження.
3. Методи та їхня роль.
4. Формальні вимоги та їхнє значення.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота є невід’ємною частиною даного курсу та підготовки спеціаліста третього освітньо-наукового рівня вищої освіти взагалі. Оскільки для здобувачів головним залишається виконання індивідуального дисертаційного дослідницького проекту за обраною темою, слід використовувати матеріали курсу саме за напрямком обраної теми дослідження. Кожну тему слід розглядати з точки зору того, чим вона може допомогти у роботі над дисертаційним дослідженням, які нові аспекти проблеми відкрити, які поглибити тощо. Основні пункти кожної з тем даного курсу викладені як тематичні позиції семінарів. Для перевірки того, якою мірою вдалося опанувати ту чи іншу конкретну тему, наприкінці кожної з тем наведено питання для самоперевірки. Конкретні вказівки щодо самостійної роботи за даним курсом є зайвими, тому що здобувачу необхідно знайти свій особистий стиль та спосіб опанування матеріалу, такі навички є обов’язковою складовою формування дослідника та вченого.

Самостійна робота з великим обсягом літератури є лише частиною роботи, значно важливішим вважається застосування особистого досвіду, фактів реального життя, іншими словами, поєднання теорії з практикою. Дослідницька робота – це перш за все відповідальність, і на осмислення цієї відповідальності в першу чергу і є спрямованим даний курс. Автор цих методичних вказівок може лише побажати кожному з аспірантів успіху в дуже складному і багатогранному проекті, що називається дисертаційним дослідженням. Майбутнє становище науки в Україні значною мірою залежить від того, якою мірою аспірант опанує практику самостійної роботи.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ЕКЗАМЕНУ)

1. Огляд історії виникнення та розвитку філософії (антична доба, Середньовіччя, Відродження, Новий час).
2. Огляд історії виникнення та розвитку філософії (Просвітництво, філософія 19 століття, філософія у 20 столітті).
3. Предмет та метод філософії. Основні парадигмальні характеристики філософії як науки та навчальної дисципліни.
4. Філософія та її відношення до інших наук.
5. Функції філософії.
6. «Сучасність» як поняття. Головні риси сучасної доби.
7. Виокремлення рамок «сучасності» та їхні критерії.
8. Реляційність та абсолютність як характеристики сучасної епохи.
9. Особливості розуміння сучасного світу та сучасності взагалі. Сучасність як спресоване минуле та проблема нових складових для визначення епохи.
10. Роль філософії у змінах та природа осмислення соціальних процесів.
11. Передсучасна епоха та її вплив на формування сучасності.
12. Постструктуралізм як продовження структуралізму та радикальний розрив з ним.
13. Постмодернізм та проблема його самоусвідомлення.
14. Новий ступінь розвитку аналітичної філософії: занепад як розквіт.
15. Соціальна філософія у новому столітті: шляхи пошуку самоідентичності.
16. Релігійна філософія та її виклики.
17. Методи та спрямування сучасних філософських пошуків.
18. Проблема нового та старого у методології та пізнанні.
19. Історія понять як напрямок пошуків.
20. Історія ідей як переосмислення історії розвитку світу.
21. Прагнення точності та відмова від старих критеріїв.
22. Системний метод та його шляхи.
23. Людина і людське буття у контексті історії: сучасна філософія історії.

24. Суспільство і людина: нові парадигми співіснування.
25. Наука та наукові пошуки у новому столітті, характеристика сучасного стану наукового пізнання.
26. Питання щодо переосмислення та нової інтерпретації спадщини минулого.
27. Західний світ та сучасна Україна: соціальний та пошуковий вимір буття.
28. Буття як концепт та квазіпоняття.
29. Проблема пошуку реальності у 20 столітті та її наслідки у сучасності.
30. Аксіологічний вимір буття: минуле та сучасне.
31. Існування цінностей поза мораллю.
32. Нове розуміння неокантівського вчення стосовно цінностей.
33. Моделювання точних наук на основі цінностей.
34. Топологічна характеристика цінностей.
35. Аксіологія у 21 столітті: досягнення та поразки.
36. Цінності як основа розуміння інтелекту, у тому числі штучного інтелекту.
37. Буття як динамічний процес пізнання.
38. Теорії неможливості пізнання сучасного світу у сучасному світі.
39. Соціальна сфера та наукове пізнання.
40. Пізнання за сферою наукового.
41. Філософія науки, її успіхи та розчарування.
42. Дисертаційне дослідження – його значущість та роль у науковому процесі.
43. Предмет дисертаційного дослідження, його співвідношення з ціллю та метою.
44. Предмет та об'єкт дисертаційного дослідження.
45. Методи та їхня роль у дослідженні. Формальні вимоги та їхнє значення.
46. Творчий процес наукового пошуку як шлях людини та буття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ЧИТАННЯ

(Додаткова література)

1. *Авенариус Р.* Человеческое понятие о мире. М.: Издательство ЛКИ, 2008. 96 с.
2. *Бергсон А.* Творческая эволюция. М.: «КАНОН-пресс», «Кучково поле», 1998. 194 с.
3. *Бергсон А.* Два источника морали и религии. М.: «Канон», 1994. 384 с.
4. *Бодрийар Ж.* Символический обмен и смерть. М.: «Добросвет», 2000. 387 стр. https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Bodr_Simv/index.php
5. *Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г.* Історія філософії. К.: «Либідь», 2001. 648 с.
6. *Виндельбандт В.* История Новой философии в ее связи с культурой и отдельными науками. Ч. 1. М.: «КАНОН-пресс-Ц», 1999. 496 с.
7. *Бурбаки Н.* Элементы математики: очерки по истории математики. М, 1963. 292 с. http://pyrkov-professor.ru/Portals/0/Mediateka/Obzor/burbaki_n_ocherki_po_istorii_matematik_i.pdf
8. *Винер Н.* "Я - математик". М.: Главная редакция физико-математической литературы, 1964. 356 с.
9. *Витгенштейн Л.* Замечания по основаниям математики / *Витгенштейн Л.* Философские работы. Часть II, книга 1. М.: «Гнозис», 1994. Сс. 1 – 207.
10. *Витгенштейн Л.* Избранные работы. М.: «Территория будущего», 2005. 612 с.
11. *Гидденс Э.* Постмодерн // Философия истории. Антология. М., 1995. С.340-347.
12. *Гидденс Э.* Устройство общества. М.: Академический проект, 2005. 528 с. http://yanko.lib.ru/books/sociology/giddens-ustroen_objestva-a.htm
13. *Гильберт Д., Бернайс П.* Основания математики: логические и формализация арифметики. - М., 1979. С. 23-71.
14. *Гуссерль Э.* Идея феноменологии. СПб.: ИЦ «Гуманитарная Академия», 2006. 224 с.

15. *Гуссерль Э.* Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. СПб.: «Владимир Даль», 2004. 400 с.
https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/fenomenologija/gusserl_eh_krizis_evropejskikh_nauk_i_transcendentalnaja_fenomenologija_vvedenie_v_fenomenologicheskuju_filosofiju/53-1-0-217
16. *Гуссерль Э.* Философия как строгая наука. Новочеркасск: «Сагуна», 1994. 357 с.
17. *Джеймс У.* Воля к вере. М.: Республика, 1997. 431 с.
https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/psikhologija/dzhejms_uiljam_volja_k_vere/22-1-0-1441
18. *Дильтей В.* Сущность философии. М.: «Интрада», 2001. 160 с.
https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/filosofija_zhizni/vilgelm_diltej_sushhnost_filosofii_perev_s_nem_m_e_celtera/1-1-0-375
19. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Тт. 1 – 4. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009 – 2016.
20. Западная философия: итоги тысячелетия. М., 1997. 655 с.
21. *Камю А.* Бунтівна людина та ін. есеї / *Камю А.* Вибрані твори у трьох томах. Т. 3. Есе. Упоряд. О. Жупанський. М. Квітка. Харків, Фоліо, 1997. 365 с.
22. *Карнап Р.* Философские основания физики. Введение в философию науки. М.: Прогресс, 1971. Сс. 299-359.
23. *Кассирер Э.* Философия символических форм. Тт. 1 – 3. М.; СПб.: Университетская книга, 2002.
24. *Керкегор С.* Несчастнейший. М.: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2005. 368с.
25. *Керкегор С.* Наслаждение и долг. К.: «AirLand», 1994. 504 с.
26. *Клини С., Весли Р.* Основания интуиционистской математики. М., 1978. 271 с.
27. *Куайн В.* Онтологическая относительность // Современная философия науки. М., 1996. Сс. 18-39.
28. *Кун Т.* Структура наукових революцій. К.: Port-Royal, 2001. 228 с.

29. *Лакатос И.* Бесконечный регресс и обоснование математики // Современная философия науки. М., 1996. Сс. 106-135.
30. *Леві-Строс К.* Структурна антропологія. Пер. з французької З. Борисюк. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 1997. 387 с.
31. *Мах Э.* Анализ ощущений и отношение физического к психическому. М.: «Территория будущего», 2005. 303 с.; також: М., 1907.
32. *Маркузе Г.* Одномерный человек. М.: «REFL-book», 1994. 368 с.
https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/frankfurtskaja_shkola/gerbert_markuze_odnomernyj_chelovek_perev_a_judina/57-1-0-347
33. *Нарский И. С.* Очерки по истории позитивизма. М., 1960. 199 с.
34. *Патнем Х.* Философы и человеческое понимание // Современная философия науки. М., 1996. Сс. 221-245.
35. *Поппер К.* Логика и рост научного знания. М.: Прогресс, 1983. 605 с.
https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/analiticheskaja_filosofija/popper_k_logika_i_rost_nauchnogo_znaniya_izbrannye_raboty/28-1-0-287
36. Проблема человека в западной философии. М., 1988. 552 с. https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/antropologija/problema_cheloveka_v_zapadnoj_filosofii_perevody_1988/5-1-0-161
37. *Пуанкаре А.* О науке. М.: Наука, 1983. 736 с. <http://ilib.mccme.ru/Poincare/O-nauke.htm>
38. *Рассел Б.* Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П.Тарашука. К.: Основи, 1995. 759 с.
http://chtyvo.org.ua/authors/Russell_Bertrand/Istoriia_zakhidnoi_filosofii/
39. *Рассел Б.* Человеческое познание. Его сфера и границы. М., 1957. 464 с. (або К., 1997). <http://www.bookland.com/download/8/83/83194/sample.pdf>
40. *Рейхенбах Г.* Философия пространства и времени. М., 1985. 344 с.
https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/pozitivizm/rejkenbakh_g_filosofija_prostranstva_i_vremeni/74-1-0-224
41. *Слотердайк П.* Критика цинічного розуму. К.: Тандем, 2002. 544 с.
42. Современная западная философия. Словарь. М., 1991. 544 с. <http://www.logic->

books.info/sites/default/files/slovar_szf_1998.pdf

43. *Тарский А.* Истина и доказательство // Вопросы философии. 1972. № 8. С. 136-145. https://royallib.com/book/tarskiy_alfred/istina_i_dokazatelstvo.html
44. *Фейерабенд П.* Избранные труды по методологии науки. М., 1986. 542 с. https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/pozitivizm/fejerabend_p_izbrannnye_trudy_po_metodologii_nauki/74-1-0-178
45. Философия XX века. М., 1997. 288 с. https://www.logic-books.info/sites/default/files/filosofiya_xx_veka_1997_red._dobrynina.pdf
46. *Френкель. А, Бар-Хиллел И.* Основания теории множеств. М., 1966. 556 с. <http://px-pict.com/9/6/4/12/1.html>
47. *Хабермас Ю.* Комуникативна дія і дискурс. // Першоджерела комуникативної філософії. К., 1996. С.84-91. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Habermas.html>
48. *Хайдеггер М.* Время и бытие. М., 1993. 447 с. https://imwerden.de/pdf/heidegger_vremya_i_bytie_1993.pdf
49. *Хайдеггер М.* Основные проблемы феноменологии. СПб.: Высшая религиозно-философская школа, 2001. 446с. https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/fenomenologija/khajdegger_osnovnye_problemy_fenomenologii/53-1-0-298
50. *Хайдеггер М.* Работы и размышления разных лет. М., 1993. 464 с.
51. *Хоркхаймер М., Адорно Т. В.* Диалектика Просвещения. М; СПб.: «Медиум», «Ювента», 1997. 312 с. https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/frankfurtskaja_shkola/khorkkhajmer_adorno_dialektika_prosveshhenija_filosofskie_fragmenty/57-1-0-3999
52. *Чизолм Р.* Философия и обыденный язык // Аналитическая философия XX века. М., 1993. Сс. 100-105.
53. *Шлик М.* Поворот в философии // Аналитическая философия XX века. М., 1993. Сс. 28-33.
54. *Шпенглер О.* Закат Европы. Тт. 1–2. М.: Мысль, 1993 – 1998.
55. *Эдмоендс Д., Айдиной Д.* Кочерга Витгенштейна. М.: Новое литературное

обозрение, 2004. 345 с. <https://spbibl.ru/catalog/-/books/3184009-kocerga-vitgenstejna>

56. *Ясперс К.* Смысл и назначение истории. М.: Политиздат, 1991. 527 с.
https://imwerden.de/pdf/jaspers_smysl_i_naznachenie_istorii_1991.pdf

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Усі тексти без винятку, на які спирається цей курс, можна знайти у бібліотеці університету чи на сайтах у Internet, наприклад, на сайті «Філософська бібліотека», а також у електронному вигляді у комп'ютері відповідної кафедри філософії (там також можна знайти навчальну та робочу програми курсу і всі матеріали).

Також див.:

http://lib.onu.edu.ua/	Бібліотека ОНУ ім. І. І. Мечникова
http://www.onu.edu.ua/ru/index.html	Сайт ОНУ ім. І. І. Мечникова
http://www.ognb.odessa.ua/	Одеська національна наукова бібліотека
http://www.filosof.com.ua/	Інститут філософії ім. Г. Сковороди
http://www.philosof.onu.edu.ua/	Сайт філософського факультета ОНУ ім. І. І. Мечникова
http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html	Найвидатніші філософи світу та України
http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html	Кафедра філософії та методології науки філософського факультету КНУ ім. Т. Г. Шевченко
http://www.utm.edu/research/iep/	Філософська Інтернет- енциклопедія. (англійською мовою)
http://elenakosilova.narod.ru/l.html	Підбірка посилань на філософські сайти і бібліотеки

Навчальне видання

Шевцов Сергій Павлович

СУЧАСНІ ДОСЯГНЕННЯ ФІЛОСОФІЇ

**(третій та четвертий змістові модулі курсу
«Історія, концепції та сучасні досягнення філософії»)**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

*для здобувачів з нормативного курсу третього освітньо-наукового рівня
вищої освіти спеціальності 033 «Філософія»*

В авторській редакції

Підп. до друку 13.04.2021. Формат 60х84/16
Умов.-друк. арк. 2,91. Тираж 20 пр.
Зам. № 2224.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.

Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12
Тел.: (048)723 28 39. E-mail: druk@onu.edu.ua